

ВИДАННЯ ПОЕЗІЙ ЛІНИ КОСТЕНКО В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ У 50–70-Х РОКАХ ХХ СТ.: ПРОБЛЕМИ Й ДИСКУСІЇ

ГУРБАНСЬКА Антоніна,

д-р філол. наук, проф.,

Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Щорса, 36, Київ, 01133, Україна,
e-mail: gurbanska@mail.ru

У статті на маловідомому матеріалі розглянуто історію видання творів Л. Костенко в Україні та за кордоном у 50–70-х роках ХХ ст., висвітлено контент і концептуальність збірок поетеси, їх зорієнтованість на читача як споживача книговидавничої продукції, видавничі проблеми, зміст літературних дискусій у радянській Україні й серед українців у діаспорі. Виявлено найповнішу закордонну збірку творів Л. Костенко означеного часу «Поезії», яку випустило в 1969 р. видавництво «Смолоскил». З'ясовано, що «материкові» проблеми видань творів Л. Костенко пов'язані з ідеологічним чинником, «духовною суверенністю» (Є. Маланюк) поетеси, а проблеми еміграційних видань – з необхідністю продуктивної співпраці редактора з автором, а також із письменницькою етикою редакторів та упорядників конкуруючих видавництв.

Ключові слова: контент книжкового видання, текст, редагування, літературна дискусія, письменницька етика.

Історія літератури та історія видавничої справи здавна розвиваються у продуктивній співпраці. Українська література, видавнича галузь і книжна культура 50–70-х рр. ХХ ст., що постали перед викликами, породженими внутрішніми соціально-політичними трансформаціями та несприятливими зовнішніми факторами, балансували на межі критичних випробувань, намагаючись зберегти присутність у культурному світі й національному культурному житті. У цих умовах справжнім письменникам-громадянам (Б. Антоненко-Давидович, Гр. Тютюнник, В. Близнець, Вал. Шевчук, Ф. Роговий, І. Чендей, Л. Костенко й ін.) не бракувало і прозорливості погляду на реальні проблеми, і мужності у відстоюванні власної світоглядної та мистецької позиції, і житейського стоїцизму перед звабами хисткої компромісності.

У плеяді молодих українських поетів, знакових для української культури межі 50–60-х років ХХ ст., однією з найперших і найприкметніших є Ліна Костенко. В історії національної літератури проблеми з виданням творів поетеси за часів радянської України подеколи ставали предметом зацікавлення науковців. Літературознавці, зокрема В. Брюховецький, І. Дзюба, Г. Ключек, В. Панченко, висвітлювали окремі факти з цілеспрямованого шляху авторки до «материкового» читача, причини її шістнадцятирічного мовчання, проте в історії української видавничої справи означена тема (й особливо видання творів поетеси за кордоном) і досі не вивчена, у чому й полягає актуальність цього дослідження. Мета статті визначається потребою комплексно розглянути історію, концептуальність і контент різних книжкових видань Л. Костенко означеного періоду, зорієнтованість тематики текстів її творів на читача як споживача книговидавничої продукції, видавничі проблеми, зміст і морально-етичний аспект дискусій в УРСР та серед українців-емігрантів у діаспорних колах. Для досягнення мети використано комплекс дослідницьких методів: загальнонаукові (спостереження, порівняння, узагальнення, аналіз та синтез, індукція і дедукція) – для визначення стану наукової розробленості теми, комплексного вивчення історії видання творів Л. Костенко; спеціальні (історико-хронологічний, історико-літературний, біографічний) – для виявлення особливостей контенту й кон-

цептуальності різних книжкових видань поетеси, зорієнтованість тематики текстів творів на читача як споживача книговидавничої продукції.

У добу постсталінської «відлиги», після закінчення Московського літературного інституту ім. О. М. Горького (1956), Л. Костенко видала українською мовою три поетичні збірки – «Проміння землі» (1957), «Вітрила» (1958) і «Мандрівки серця» (1961), які, позначені печаткою високого індивідуального переживання, засвідчили прихід в українську літературу яскравої й самобутньої творчої особистості. Поетеса активно друкувалася в київських журналах – «Дніпро», «Вітчизна», у харківському – «Прапор» (нині – «Березіль»), у львівському – «Жовтень» (нині – «Дзвін»), у київській «Літературній газеті» (нині – «Літературна Україна»). Її твори перекладалися багатьма мовами народів СРСР і зарубіжних країн, зокрема російською мовою вийшла книжка «Лучи землі» (1960).

Перша збірка поезій «Проміння землі» була дипломною роботою Л. Костенко в Літературному інституті. Рецензент – відомий письменник Всеволод Іванов – високо оцінив її, відзначивши цільність естетичного сприйняття молоді авторки-студентки, задушевність і щирість її віршів. Нині, через багато років, зазнавши в Україні недрукування, цькування, тяжких нестатків і моральних травм, Л. Костенко із вдячністю згадує, що письменник щиро турбувався про неї, пропонував на деякий час залишитися в Москві, де за його сприяння відкривалося нове видавництво, давав далекоглядні поради: «Издадим Вашу книгу, тогда возвращайтесь. Возможно, с книгой, изданной в Москве, Вам будет легче в Киеве» [1, с. 141].

У Києві збірку «Проміння землі», що увібрала 46 поезій («Я виростала у садах», «Художник», «Зустріч», «На схилах трав'янистих і вологих» та ін.), надрукувало видавництво «Молодь» накладом шість тисяч примірників. Аналізуючи контент цього книжкового видання у зв'язку з викликами часу, І. Дзюба слушно наголосив: у першій збірці Л. Костенко «ще відчувається залежність від тиску суспільних стереотипів, неминучих «соціальних» мотивів, але вже й початок вивільнення від них. Усе добре, що чиниться на Землі, промінням осяває її та шле свої сигнали у Всесвіт; найголовніше ж на Землі, найяскравіший її промінь – це Людина» [1, с. 10].

Збірку «Вітрила», позначену поетичною риторикою доби й духом демократизму та поваги до людської особи, яку склали 47 поезій («Новобудова», «Поштова скринька», «Виноградарі», «Гранітні риби», «Травнева гілка», «Після дощів руйнуються кряжі» й ін.), випустило видавництво «Радянський письменник» тиражем п'ять тисяч вісімсот примірників. Український літературознавець у діаспорі О. Тарнавський розглянув творчість Л. Костенко в контексті нового гуманізму – повороту в середині ХХ ст. від абстрактної людини до конкретної, з урахуванням психології читача як споживача книговидавничої продукції: «Нова поезія ... намагається відкрити людину, справжню живу людину, з її почуваннями, втіхами і турботами, з охотою жити. Це, здається, проблема нового гуманізму, що його можемо спостерігати і в Україні, і в інших придавлених тоталітаризмом країнах, де політичний терор створив задушливу атмосферу, у якій зовсім зів'яло дерево поезії. І раптом у тому присмерку творчої думки ніби здійснився метафоричний образ молоді поетки Ліни Костенко: «Ліхтарик сходить із свого велосипеда і впускає вогню пташку у скляну клітку ліхтаря» [8, с. 30]. Інший український еміграційний літературознавець Д. Козій, уживши термін «гераклітизм» у значенні «колізія плинного й вічного», в інтимній ліриці перших книжок Л. Костенко як у «просторі самопізнання» (С. Барабаш) спостеріг «зусилля особи вирватися з многодушності і стати собою». І в цьому зусиллі подолати «гераклітичну» плинність шляхом самостановлення особистості «є три спрямованості: 1) туга за великою любов'ю, 2) вибір дороги життя, 3) пошуки справжніх цінностей буття» [2, с. 360].

У видавництві «Радянський письменник» вийшла і збірка «Мандрівки серця» (46 поезій: «Ввірвалась орда шалена...», «Кобзарю, знаєш...», «Ти співав для мене...»,

«Земля вже у травах...», «Ліхтарик» та ін.), проте через згортання процесу демократизації накладом всього лише дві з половиною тисячі примірників, що «було краплею в морі мільйонів читачів української книги» (журнал «Дніпро» в одинадцятому числі за 1962 р. зазначив, що ця збірка поетеси розійшлася в Києві за кілька днів і що її важко знайти навіть на полицях бібліотек). І все ж «Мандрівки серця» Л. Костенко були визнані найприкметнішою подією 1961 року. «Її третя книга має принципове значення, – наголошував В. Симоненко. – Уже одним фактом свого існування вона перекреслює ту тріскучу та плаксиву писанину деяких наших ліриків, що своїми утворами тільки захаращують книжкові полиці магазинів та підривають довір'я читачів до сучасної поезії» [7, с. 3].

Контент (зміст, «суть, внутрішня особливість») і концептуальність уже перших книжкових видань Л. Костенко поєднуються концептами «пам'ять», «творчість», «любов», «природа», художнє осмислення яких логічно продовжилося в наступних. Згодом, komponуючи до видання четверту збірку – «Над берегами вічної ріки» (1977), між якою й третьою – «Мандрівки серця» (1961) – було вимушене шістнадцятирічне мовчання (збірки «Зоряний інтеграл» та «Княжа гора» не були видані), авторка для увиразнення своїх концептуальних пріоритетів розподілила поезії за такими тематичними розділами: «Пам'яті безсмертна діорама» (тема пам'яті), «Руки на клавіші слова кладу» (тема творчості), «Моя любове, я перед тобою...» (тема любові). До цієї рубрикації варто додати ще один розділ, який можна номінувати концептом «природа», увівши до нього твори на цю тематику, виокремлені з інших. У цьому зв'язку і стосовно поліаспектності контенту книжкового видання в цілому актуально сприймається думка В. Теремка: «Як динамічний полісемантичний, поліемоційний, поліструктурний феномен контент наділений самодостатньою комунікаційною силою. Її джерелом є синергетична єдність усіх компонентів, завдяки яким книга здобуває визнання, соціальний простір, реалізує органічно притаманні їй функції» [9, с. 106–107]. Книжка Л. Костенко «Над берегами вічної ріки» позначена значно багатшим контентом, ніж попередні, і завдяки виразнішій культурологічній насиченості поетичних медитацій, і завдяки майже втричі більшому змісту (її склали 128 поезій), закоріненого в синергетичну єдність усіх компонентів, та і вийшла вона більшим накладом – вісім тисяч примірників.

Тяжючи до традиціоналізму, мисткиня своєю творчістю репрезентувала органічність особистого й громадянського, що виразилося у вражаючій переконливості та глибинності поетичного вислову, в органічній пластичі ліплення словесного образу, у темпі рядка, у завершеності строфи, усього твору як естетичної цілісності. За спостереженнями І. Дзюби, для творчої манери Л. Костенко характерна «органічна відстороненість від імпульсів суєтної злободенності, а натомість чутливе сприйняття й переживання великих моральних і громадянських проблем та запитів доби, природність і чистота ліричного світу, культура письма, незалежність голосу і виразно вгадувана вже масштабність творчої особистості» [1, с. 5–6].

Усі три збірки творів Л. Костенко кінця 1950-х – початку 1960-х років – «Проміння землі», «Вітрила», «Мандрівки серця» – через малі тиражі й великий попит на них читачів відразу стали рідкісними в Україні й майже унікальними за її межами. У другій половині 1960 – 1970-х роках вихід кожної книжки давався Л. Костенко надзвичайно важко. За ідеологічно шкідливу творчість та участь у дисидентському русі вона була вилучена з літературного та видавничого процесу. Від поетеси вимагали поступок, виставляючи умови зняти той чи той вірш, той чи той рядок, проте авторка не йшла ні на найменший компроміс; більше того, щоб домогтися виходу книжки в незіпсованому вигляді, вона двічі оголошувала голодування. Силою волі, небажанням іти на компроміс Л. Костенко нагадувала Лесю Українку, яку І. Франко назвав «чи не єдиним мужчиною» в нашому тогочасному письменстві. На відміну від багатьох поетів-чоловіків, які не витримували протистояння з тоталітарною системою, ламалися,

починали служити їй, отримуючи за це посади, премії, ордени, Л. Костенко орієнтувалася на «висоту» духу Т. Шевченка та своїх сучасників-дисидентів (І. Світличний, О. Заливаха, М. Горинь, Є. Сверстюк, В. Чорновіл та ін.): «При майстрах якось легше. Вони – як Атланти. / Держать небо на плечах. Тому і є висота» [3, с. 107].

Почався період шістнадцятирічного мовчання Л. Костенко. Під час погромної ідеологічної кампанії, фальшиво названої «боротьбою з абстракціонізмом і формалізмом», лірика Л. Костенко, що виражала її незалежну творчу й громадянську позицію, стає предметом особливих зацікавлень політичної цензури, унаслідок яких письменницю було звинувачено в «ідейній нечіткості». У 1963 р. на Республіканській нараді активу творчої інтелігенції та ідеологічних працівників її ім'я було названо серед трійки молодих поетів (М. Вінграновський, І. Драч, Л. Костенко), чії «формальні викрутаси із словом неодмінно приводять до викривлення і затуманення ідейно-художнього змісту творів».

У зв'язку з цим звинуваченням підготовлена до друку збірка «Зоряний інтеграл» (1963) була знята з виробництва видавництвом «Дніпро», а збірка «Княжа гора» (1972) – «Радянським письменником» (історія невидання книжки подана в документах у газеті «Молода Україна» від 29 червня 1995 р. під красномовною назвою «Ідеологія мертвеччини у війні з генієм»). Рецензенти «Княжої гори» – авторитетні поети М. Бажан та Л. Первомайський – захоплено відгукнулися про яскравий і самобутній талант Л. Костенко, який, подібно до вершинного П. Тичини, уже «дійшов свого зросту і сили» і міг би гідно репрезентувати українську літературу у світовій. Щоб книжка дійшла до читача, вони, з огляду на власний досвід виживання в умовах тоталітарної системи, радили поетесі піти на певні поступки – деякі твори зняти, в інші – внести суттєві поправки – і в такий спосіб зняти т. зв. конфлікт «між обов'язком таланту щодо самого себе і його зобов'язаннями перед часом і суспільством». Л. Костенко висловлювалося звинувачення, що в збірці «Княжа гора» «на першому місці стоїть соціальне відчуження людини і її відчай». І. Дзюба наводить фрагмент з доповідної записки відділу культури ЦК КПУ (1973): «Вірші Л. Костенко пронизуються трагічністю і розпачливістю до індивідуалізму, хворобливим самозаглибленням, неприйнятним для нас осмисленням історичних тем» [1, с. 7]. Директор видавництва «Радянський письменник» стверджував, що більшість поезій «Княжої гори» «відверто антирадянського та пронаціоналістичного змісту». Проте Л. Костенко не здавала позиції: «її поетичні концепції – то її свідоме переконання, і жодних поступок комуністичній ідеології вона робити не збирається». Книжка «Княжа гора» так і не була видана, як і «Зоряний інтеграл».

«Що доля нелегка, – в цій користь і своя є. Блаженний сон душі мистецтву не сприяє» [3, с. 88], – чи не ця поетична сентенція визначила подальший поступ поетеси. Історичний роман у віршах «Маруся Чурай» – твір теж важкої видавничої долі. Поданий до друку в 1974 р., він шість років «оббивав видавничі пороги» як «ідейно хибний». Редакційні висновки, відписки, внутрішні рецензії на «Маруся Чурай» засвідчують інтелектуальну задуху «брежневсько-сусловської доби». Так, розпочавши свій редакційний висновок за № 138 від 30 травня 1974 р. з екскурсу в попередню творчість Л. Костенко, завідувач відділу поезії видавництва «Радянський письменник» зазначив: «Але чим далі, тим більше поетеса почала заглиблюватись в асоціативне письмо, длубатись у сумнівних «лжеісторичних» концепціях, вбачати сенс і призначення митця не в утвердженні загальнолюдських ідеалів, а в їхньому запереченні, нотки нігілізму і «неуправляемости» поетичного процесу поступово переросли в тенденцію, в принципову лінію світогляду поетеси. Годі й говорити тут бодай про найменшу вірність засадам соціалістичного реалізму, про комуністичну світоглядність радянського митця, без якої просто не мислиться його творчість».

Після спеціальної ухвали президії правління Спілки письменників України роман у віршах «Маруся Чурай» випущений «Радянським письменником» у 1979 р.

лише восьмитисячним тиражем. З огляду на неймовірну зацікавленість ним (за кілька днів тираж був розпроданий), бурхливо-нестримні позитивні оцінки критики, зокрема на захоплену й ґрунтовну підтримку визнаного авторитета, патріарха української поезії М. Бажана, який у статті «Поема про кохання і безсмертя» (газета «Літературна Україна» від 4 березня 1980 р.), зосередившись на досконалій поетиці «Марусі Чурай», привітав автора й читачів з появою небуденного літературного явища, через три роки в серії «Романи і повісті» («Дніпро», 1982) здійснено повторне видання твору вже накладом сто тисяч примірників. У 1987 р. за історичний роман у віршах «Маруся Чурай» (1979) та збірку поезій «Неповторність» (1980) Л. Костенко була нагороджена Державною премією України імені Т. Г. Шевченка.

У 60-х роках ХХ ст. ім'я поетеси стає відомим і серед українців у діаспорі. З фактів драматичної історії видання творів Л. Костенко в УРСР Є. Маланюк зробив логічний висновок про конфлікт поетеси з радянським режимом, пояснюючи його «духовною суверенністю» авторки, відсутністю в її творчості ноток рабства, глибинною українськістю її поезії. У блокнотах Є. Маланюка, знайдених в американських архівах Л. Куценком і видрукованих видавництвом «Темпора» під назвою «Маланюк Є. Нотатники (1936–1968). – К., 2008», є такий роздум про заборону друкувати Л. Костенко: «...справа була не в тематиці, а в занадто певнім тоні, занадто суверенній інтонації й занадто яскравій літературній культурі, яка – ретроспективно – виявляла рівень 20-х років, неокласиків, Плужника... А, на біду, поетка справжня та ще й з власним стилем» [5, с. 238–239].

За кордоном твори Л. Костенко публікуються в українських періодиках, а також виходять в окремих виданнях. Так, у 1962 р. 18 поезій мисткині ввійшло до виданої в бібліотеці «Сучасності» (Мюнхен) збірки нової української лірики «Поети чумацького шляху» за редакцією Б. Кравцева, визнаного професіонала й досвідченого упорядника численних книг; у 1967 р. 15 творів було надруковано в антології нової української лірики «Шістдесят поетів шістдесятих років», яку упорядкував теж Б. Кравців, що вийшла у видавництві «Пролог» (Мюнхен). З огляду на тогочасний доробок цієї авторки є всі підстави відзначити факт опублікування в цих виданнях відносно незначної кількості її поезій, що повноцінно не могло представити її творчий портрет українській еміграції. Найповніше зібрання творів Л. Костенко в 60-х роках ХХ ст. під назвою «Поезії» випустило в 1969 р. українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка (Париж–Балтимор–Торонто). У зв'язку з цими виданнями в середовищі української діаспори розгорнулися гострі літературні дискусії, сутність яких, на відміну від «материкових» проблем з виданням творів Л. Костенко, пов'язаних з ідеологічним чинником, визначала письменницька етика їх учасників.

Упорядник збірки Осип Зінкевич у своїй видавничій діяльності виходив з переконання, що одним з найважливіших чинників для досягнення ефективного комунікативного акту є досконале знання аудиторії, на яку спрямований комунікативний процес, вивчення потреб читачів. У цьому річці, враховуючи психологію читача як споживача книговидавничої продукції, упорядник і розпочав передмову «Від видавництва»: «Ім'я Ліни Костенко нині широко відоме. В українській літературі воно займає видатне місце серед визначних поетів. Її окремі твори були перекладені на різні мови.

Серед українців на чужині ім'я поетеси не менш відоме, як і на Україні. Зате твори її маловідомі... Збірки поезій Ліни Костенко, які появились в шістдесятих роках, є нині дуже рідкісні на Україні і майже унікальні поза її кордонами» [6, с. 7]. Під кінець передмови О. Зінкевич зазначив: «Збірка поезій Ліни Костенко у нашому видавництві появляється без згоди і відома поетеси, за що ми просимо у неї вибачення» [6, с. 8]. Ситуація видання творів «без згоди і відома поетеси» пояснюється цілком зрозумілою відсутністю контакту з Л. Костенко, через що й не відбулося необхідної продуктивної співпраці редактора з автором, котра є одним із чинників забезпечення високої якості видання.

Зміст смолоскипівської книжки лірики Л. Костенко, крім уже згадуваної передмови, складають 187 творів; обсяг збірки – 357 сторінок. До першого розділу «Із книжки «Проміння землі» (1957)» введено 41 поезію, до другого – «Із книжки «Вітрила» (1958) – 43, до третього – «Із книжки «Мандрівки серця» (1961) – 40; із періодики («Дніпро», «Прапор» «Вітчизна», «Літературна газета (Україна)»; «Дукля» (Пряшів); «Український календар 1967, 1968, 1969 рр. (Варшава) й ін. – 58; останній розділ «Дума, казки, поеми» увібрав 5 творів.

Упорядник попередніх, мюнхенських видань української лірики, до яких, як уже зазначалося, ввійшла незначна кількість творів популярної авторки, Б. Кравців у статті «Еміграційне видання поезій Ліни Костенко» висловив «Смолоскипу» цілий ряд претензій, пов'язаних насамперед з т. зв. «неповнотою змісту». У дискусію на захист видавництва вступив теж авторитетний в українських еміграційних колах редактор та упорядник В. Трусан, який у своїй статті «Коли літератор обманює читача» в гострій манері поставив цілий ряд риторичних запитань: «Якщо Б. Кравців послідовний від початку до кінця, якщо він не лицемірить від початку до кінця, то ми питаємось: чому він, Богдан Кравців, не включив до свого вибору віршів Ліни Костенко в збірці «Поети чумацького шляху» і в антології «Шістдесят поетів шістдесятих років» – ані одного з тих одинадцяти віршів, опублікування яких він так настирливо домагається у О. Зінкевича? Чому?» [10, с. 3]. На нашу думку, ці запитання стосуються проблеми письменницької етики, зокрема подвійної моралі Б. Кравцева.

Інше «зауваження» опонента «Смолоскипа» спрямовувалося на порушення хронології написання творів у порядку їх укладання в збірці. Відповідь на це «зауваження» міститься в передмові «Від видавництва», у якій зазначено: «Упорядник збірки (О. Зінкевич. – А. Г.) намагався зберегти хронологічний порядок публікованих поезій, хоч це не означає, що вони були написані в році їхнього публікування. Дуже часто між датою написання даного вірша та його опублікуванням була відстань кількох років» [6, с. 7–8].

Ще одне зауваження Б. Кравцева стосувалося редакційно-видавничих недоглядів (друкарські помилки), плутанини з правописом. Визнаючи наявність в текстах творів Л. Костенко деяких помилок й одночасно наголошуючи, що «за такий недогляд немає жодного вибачення», В. Трусан звертає увагу реципієнтів на два аспекти: чи є допущені недогляди звичайними друкарськими помилками, чи свідомим фальшуванням тексту. Б. Кравців «знайшов на цілу книжку, цебто на 357 сторінок – 19 (дев'ятнадцять) помилок, а 6 (шість) свідомо, тенденційно і безсоромно сфальшував! (виділення В. Трусана. – А. Г.)» [10, с. 3]. До прикрих помилок у текстах поезій Л. Костенко, виданих «Смолоскипом», В. Трусан зарахував пропуск слів «сині» (с. 10), «хтось» (с. 259), «хоче» (с. 299), заміну літери «и» на «а» в слові «найчистіше» (с. 59), слова «жорсткість» на «жорстокість» (с. 70) та ін., котрі, на думку критика, «цілковито очевидні для кожного читача як суто друкарські, які в ніякому разі не міняють ані змісту, ані ритму даної строфи» [10, с. 3]. Ще одне зауваження Б. Кравцева стосувалося скорочення та пропусків у текстах поезій.

З огляду на порушення Б. Кравцевим проблему редагування В. Трусан наголошує: «перевіряючи цілий ряд оригінально друкованих віршів Л. Костенко і порівнюючи їх з передруками у збірці, виданій «Смолоскипом», треба з повною об'єктивністю ствердити одне: хоч там зазначено декілька прикрих помилок, та там немає ані одного сфальшованого рядка!» [10, с. 4]. Водночас В. Трусан звертає увагу на стан «випрацювання» Б. Кравцевим віршів Л. Костенко: незважаючи на те, що він мав доступ до всіх оригінально друкованих творів поетеси, допустив у них багато помилок.

Детально проаналізувавши означену статтю, В. Трусан робить висновок про намір Б. Кравцева «обманути читача на чужині, дискредитувати перед ним видавни-

цтво «Смолоскип», а перед читачем в Україні (якщо б те число «Сучасности» туди попало) показати, як то, мовляв, націоналісти «понівечили» збірку поезій Л. Костенко...» [10, с. 4]. Не заперечуючи привілею Б. Кравцева у висловленні власної думки щодо означеного видання «Смолоскипа» та його упорядника – О. Зінкевича, В. Трусан наголошує, що Б. Кравців «не має права обманювати суспільність видуманими «фактами», не має права фальшувати будь-якого видання» [10, с. 4].

Книжку лірики Л. Костенко «Смолоскип» орієнтував на широке коло українців, які жили за кордоном. Вивчаючи комунікативну поведінку читачів, О. Зінкевич урахував різні критерії – за віком, освітою, статусом у громаді – та особливості їх взаємодії. На основі сукупного фактичного матеріалу він зводив одержану інформацію в цілісну картину, орієнтуючись на очікування й результати. У цілому ж уся діяльність цього патріарха видавничої галузі засвідчує його вміння інтерпретувати, зіставляти, систематизувати й прогнозувати видавничий результат, а це значить – творити якісний видавничий продукт. В усі часи він був і залишається глибоким знавцем української літератури, її інтелектуальним поціновувачем, знавцем психіки й інтелекту її читачів. І нині, аналізуючи сприйняття творів різних письменників, видавець керується поняттям «читацький інтерес», який визначає основу пошуку кращих, перспективних для друку видань. Саме завдяки цьому стратегічному підходу О. Зінкевича до справи видавництва «Смолоскип» є успішним та економічно рентабельним.

Насамкінець варто наголосити, що «материкові» проблеми видань творів Л. Костенко в 50–70-х роках ХХ ст. пов'язані з ідеологічним чинником, «духовною суверенністю» (Є. Маланюк) поетеси, а проблеми еміграційних видань – з необхідністю продуктивної співпраці редактора з автором, а також із письменницькою етикою редакторів та упорядників конкуруючих видавництв.

Загалом же продовження досліджень історії видання творів Л. Костенко в різні часи в Україні та за її межами має значну наукову цінність у плані комплексності, систематизації й узагальнення важливих для різних галузей науки знань. У коло таких досліджень варто ввести й інші книжкові видання поетеси: «Сад нетанучих скульптур» (1987), «Бузиновий цар» (1987), «Інкрустації» (1994), «Берестечко» (1999, 2000), «Гіацинтове сонце» (2009), «Записки українського самашедшого» (2010), «Річка Герекліта», 2011), «Мадонна перехресть» (2011), «Триста поезій» (2012).

1. Дзюба І. Є поети для епох / Іван Дзюба. – К. : Либідь, 2011. – 208 с.

2. Козій Д. Ліна Костенко, або Гераклітизм і його самозречення / Дмитро Козій // Глибинний етос: нариси з літератури і філософії. – Торонто ; Нью-Йорк ; Париж ; Сідней, 1984. – С. 358–367.

3. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.

4. Костенко Л. Поезії / Ліна Костенко ; упорядкував Осип Зінкевич. – Париж ; Балтимор ; Торонто : Смолоскип, 1969. – 347 с.

5. Маланюк Є. Нотатники (1936–1968) / Євген Маланюк. – К. : Темпора, 2008. – 336 с.

6. Осип Зінкевич : Становлення «Смолоскипа» на заході і в Україні. Ідеологічно-політичні протистояння української діаспори / Розмову вела Алла Миколаєнко // Смолоскип України: часопис творчої молоді. – 2014. – № 28 (228). – С. 1–2.

7. Симоненко В. Краса без красивостей / Василь Симоненко // Молодь Черкащини. – 1962. – 23 берез.

8. Тарнавський О. Подорож поза відоме : шляхами модерної поезії / Остап Тарнавський. – Мюнхен, 1965. – 31 с.

9. Теремко В. Видавництво-ХХІ. Виклики і стратегії : моногр. / Василь Теремко. – К. : Академвидав, 2012. – 328 с. – (Серія «Монограф»).

10. Трусан В. Коли літератор обманює читача (До статті Б. Кравцева про еміграційне видання поезій Ліни Костенко) / Василь Трусан // Українське слово. – 1970. – Квіт.– трав.– С. 1–4.

УДК 007 : 304 : 82–31 (477)

Издания поэзий Лины Костенко в Украине и за рубежом в 50–70-х годах XX ст.: проблемы и дискуссии

Гурбанская Антонина, д-р филол. наук, проф.

В статье на малоизвестном материале рассмотрено историю издания произведений Л. Костенко в Украине и за рубежом в 50–70-х годах XX в., освещены контент и концептуальность разных сборников поэтессы, их ориентированность на читателя как потребителя книгоиздательской продукции, издательские проблемы, содержание литературных дискуссий в советской Украине и среди украинцев в диаспоре. Выявлен наиболее полный сборник произведений Л. Костенко указанного времени «Поэзии», который выпустило в 1969 г. издательство «Смолоскип». Выяснено, что «материковые» проблемы изданий произведений Л. Костенко связаны с идеологическим фактором, «духовной суверенностью» (Е. Маланюк) поэтессы, а проблемы эмиграционных изданий – с необходимостью продуктивного сотрудничества редактора с автором, а также с писательской этикой редакторов и составителей конкурирующих издательств.

Ключевые слова: контент книжного издания, текст, редактирование, литературная дискуссия, писательская этика.

L. Kostenko's edition of poetries in Ukraine and abroad in 50–70's of the 20th century: problems and discussions

Gurbanska Antonina, Doctor of Philology,

Kyiv National University of Culture and Arts, Schors St, 36, Kyiv, 01133, Ukraine, e-mail: gurbanska@mail.ru

In this article Lina Kostenko's history of works editions in Ukraine and abroad in 50–70's of the 20th century is studied on the little-known material, the content and conceptuality of different book editions of the poetess, their impact on the reader as a consumer of book publishing production, publishing problems, substance of literary discussions in Soviet Ukraine and among the Ukrainians in diaspora are highlighted. L. Kostenko's complete foreign collection of works of this time, which was published in 1969 by the publishing house «Smoloskyp» under the name «Poetries» is discovered.

It is found out, that «mainland» problems of L. Kostenko's works editions are related to the ideological factor, «spiritual sovereignty» (Y. Malanyuk) of the poetess, and problems of emigrant editions – with the necessity of productive collaboration of the editor with the author, and with the writer ethics of editors and managers of competitive publishing houses as well.

Key words: content of book edition, text, editing, literary discussion, writer ethics.

1. *Dzyuba I.* There are poets for epoches / Ivan Dzyuba. – K. : Lybid', 2011. – 208 p.
2. *Koziy D.* Lina Kostenko, or Heraklitzim and his renunciation / Dmytro Koziy // Deep etos: essays from literature and philosophy. – Toronto ; New York ; Paris ; Sidney, 1984. – P. 358–367.
3. *Kostenko L.* Chosen (Vybrane) / Lina Kostenko. – K. : Dnipro, 1989. – 559 p.
4. *Kostenko L.* Poetries / Lina Kostenko; put in order Osypp Zinkevich. – Paris ; Baltimor ; Toronto : Smoloskyp, 1969. – 347 p.
5. *Malanyuk Y.* Notatnyky (1936–1968) / Yevhen Malanyuk. – K. : Tempora, 2008. – 336 p.
6. *Osypp Zinkevich* : Becoming of «Smoloskyp» in the West of Ukraine. Ideological and political opposition of the Ukrainian diaspora / A talk was conducted by Alla Mikolaenko // Smoloskyp of Ukraine : magazine of creative youth. – 2014. – № 28 (228). – P. 1–2.
7. *Symonenko V.* Krasa bez krasyvostey / Vasyl Symonenko // The youth of Cherkaschyna. – 1962. – March, 23.
8. *Tarnavskiy O.* Podorozh posa vidome : By the ways of modern poetry / Ostap Tarnavskiy. – Munich, 1965. – 31 p.
9. *Teremko V.* Publishing house-XXI. Calls and strategies : monogr. / Vasyl Teremko. – K. : Akademydav, 2012. – 328 p. – (Series «Monograph»).
10. *Trusan V.* When the man of letters cheats the reader (To the article of B. Kravcev about emigrant editions of Lina Kostenko's poetries) / Vasyl Trusan // The Ukrainian word. – 1970. – Apr.–May. – P. 1–4.